

Vrede.
Wie
durft?

Magazine

#1 Lente 2022
www.paxvoorvrede.nl

Interview
directeur
PAX Anna
Timmerman

Wat doet PAX in
Oekraïne?

De noodzaak om kernwapens
af te schaffen wordt alleen
maar urgenter

Lucas Koppen

Leeftijd: **26**. Nationaliteit: **Nederlands**. Geboorteplaats: **Leiden**. Studie: **MA Anthropology and Sociology (Geneva Graduate Institute, Zwitserland)**. Werkzaam bij PAX: **sinds januari 2020**. Functie bij PAX: **Senior Programmamedewerker Sahel (sinds juni 2021)**

PAX is sinds begin 2020 actief in de Sahel-regio in West-Afrika. Als projectmedewerker kon ik vanaf het begin aan dit nieuwe hoofdstuk van ons internationale vredeswerk bijdragen. Een dergelijke uitbreiding vergt een goede rechtvaardiging. Wiens vrede proberen we immers te waarborgen? Vanuit Europa bekeken luidt het antwoord vaak: stabiliteit aan onze buitengrens houdt onze eigen vrede in stand. Niet onterecht wordt er wel eens gesteld dat de Sahel aan Europa een spiegel voorhoudt. Daarin ziet zij haar eigen onzekere toekomst, ontwricht door migratie, terrorisme, drugsmokkel, en klimaatverandering.

Dit beeld van de Sahel-regio is leidend voor de Europese en Nederlandse buitenlandpolitiek. Als vredesorganisatie kunnen we er echter een andere visie op nahouden. Het werk van PAX dient een intrinsiek (en geen geopolitiek) doel, door steun te bieden aan betrokken burgers in conflictgebieden die zich hard maken voor vrede. Op persoonlijk vlak heb ik veel geleerd van de mensen voor wie we ons inzetten. De volharding van activisten in omstandigheden waar vrede elke dag steeds verder weg lijkt, is bewonderenswaardig. Burgers in de Sahel gaan gebukt onder geweld van oprukkende jihadistische bendes. Minderheden die beticht worden van samenwerking met terroristen vormen een doelwit van etnische milities, die doorgaans overreid worden gehouden door centrale overheden. Legers zijn onvoldoende toegerust orde te handhaven, met politieke onrust en staatsgrepen tot gevolg.

Waar te verwachten valt dat zulke barre omstandigheden unaniem aanzetten tot moedeloosheid, is mijn ervaring anders. Wat mij tijdens elk van mijn bezoeken aan de Sahel treft, is het karakter van mensen. De tragiek van de oorlog doet niet af aan de goedlachse stemming die men vaak laat zien. Na het overpeinzen van de laatste politieke ontwikkelingen, gaat het gesprek van de dag over op de alledaagse zaken. Er verschijnt koud bier op tafel en er wordt met elkaar gelachen. Dat is ongetwijfeld een vrede die het beschermen waard is. ♦

4

De strijd tegen kernwapens

De oorlog in Oekraïne maakt de implementatie van het verdrag tegen kernwapens alleen maar belangrijker.

6

Killer Robots

Wat zijn het, wat doen ze en waarom wil PAX ook tegen deze wapens een mondiaal verdrag?

9

Wat doet PAX in Oekraïne?

Oekraïne was voor de inval van Rusland verdeeld. De oorlog lijkt eensgezindheid in verzet te brengen, maar het lijden onder de Russische invasie is groot. Welke steun bood en biedt PAX nu?

10

6 jaar na de bom op Hawija

Op 3 juni 2015 bombardeerde de Nederlandse luchtmacht een munitieopslagplaats in Hawija, Irak. Resultaat: 70 burgerdoden en veel meer gewonden. Hoe gaat het nu in Hawija, 6 jaar later?

12

Anna Timmerman: de kracht van digitale steunbetuigingen wordt onderschat

Anna Timmerman is inmiddels al weer twee jaar directeur van PAX. Hoe kijkt zij terug op de afgelopen jaren, naar de crisis in Oekraïne en wat hoopt ze voor de toekomst?

Colofon

PAX Magazine Nummer 1/Lente 2022
PAX staat voor vrede. Samen met mensen in conflictgebieden en kritische burgers in Nederland werken wij aan een menswaardige en vreedzame samenleving, overal in de wereld.
PAX Magazine verschijnt elk kwartaal en wordt toegezonden aan donateurs, sympathisanten en andere geïnteresseerden.
Redactie Janneke Juffermans.
Aan dit nummer werkten mee Erin Bijl, Marlou van Campen, Cinta Depont, Hilder van der Draaij, Thomas van Gool, Gabriella van der Ham, Daan Kayser, Lucas Koppen, Alejandra Muñoz, Marlous van 't Pad Bosch, Femke Roos, Anna Timmerman.
Fotografie o.a. Mona van den Berg, PAX
Basisvormgeving Het IJzeren Gordijn, Amsterdam
Vormgeving Van Deventer, 's-Gravenzande
Druk Van Deventer, 's-Gravenzande
ISSN 2352-300X

St. Jacobsstraat 12
 3511 BS Utrecht
 Postbus 19318
 3501 DH Utrecht
 Tel: 030 - 233 33 46
 achterban@paxvoorvrede.nl
 www.paxvoorvrede.nl
 IBAN: NL03TRIO 0390 5150 00

PAX Magazine is beschikbaar in gesproken vorm voor mensen met een leesbeperking bij de Christelijke Bibliotheek voor blinden en slechtzienden. Wilt u een abonnement op dit tijdschrift in een aangepaste leesvorm of wilt u hierover meer informatie? Dan kunt u contact opnemen met de CBB, tel. nr. 0341-56 54 99, e-mail: info@cbb.nl

Verzoening?

Tijdens een internationale onlinetraining met Swiss Peace waar ik als PAX' Project Leader voor Zuid-Soedan begin dit jaar aan mee mocht doen, ging het gesprek over het woord **verzoening**.

Een aantal deelnemers van de training, ergerden zich aan het woord, omdat voor verzoening veel van de slachtoffers wordt verwacht, zoals wellicht 'vergeving'. Uiteraard ben ik het met hen eens dat het aangedane onrecht berecht moet worden en slachtoffers compensatie moeten krijgen, maar mijns inziens zijn deze nog niet ingeloste wensen niet voldoende reden om de woorden 'verzoening' en 'vergeving' te verwerpen.

In Zuid-Soedan doen kerkleiders dagelijks hun best om groeperingen, die jarenlang met elkaar in conflict zijn geweest, met elkaar te verzoenen. Door hun lange adem, luisterend oor, bijdrage aan de verwerking van trauma's en aan zelfreflectie boeken ze resultaat. Terwijl gewelddadige conflicten soms razendsnel opklaaien kosten verzoeningsprocessen heel veel tijd. Het geduld en doorzettingsvermogen van de kerkleiders is echt opmerkelijk. Terwijl veel Zuid-Soedanezen de hoop op vrede hebben opgegeven, durven de kerkleiders nog wel te dromen. Zij durven hun eigen leven op het spel te zetten om door te gaan met hun missie. De bron waar zij uit putten is hun geloof (en niet de goudmijnen of olie waar zo om wordt gestreden).

Regelmatig vragen mensen mij waarom ik mij nu al ruim 10 jaar voor Zuid-Soedan inzet, terwijl het zo'n uitzichtloze situatie lijkt. Uit deze vraag blijkt dan dat buitenstaanders de hoop op vrede hebben opgegeven. Kunnen wij nog met de kerkleiders mee geloven? Durven wij nog te dromen van en geloven in vrede?

Ik vind het bijzonder hoe PAX mensen ondersteunt die positieve verandering teweegbrengen in vaak schijnbaar uitzichtloze situaties, zoals deze kerkleiders in Zuid-Soedan. Het zijn soms kleine stapjes, die het grote verschil maken. Die ene persoon die eigen fouten inziet, de ene strijder die besluit het wapen neer te leggen. Het ene individu dat besluit op te komen voor de ander.

In Zuid-Soedan zien we ook wat er gebeurt als personen tegenovergestelde keuzes maken en mensen snel hun wapens oppakken. Tijdens Anna Timmermans' bezoek aan Zuid-Soedan, hadden de kerkleiders dan ook één duidelijke vraag; "Zouden Nederlanders voor ons land willen bidden?". **Durf jij?** ♦

Hilde van der Draai, projectleider Zuid-Soedan

PAX in de media

Tussen januari en maart 2022 was PAX weer volop in het nieuws in Nederland en daarbuiten. Nalezen? Dat kan via onze website: <https://paxvoorvrede.nl/nieuws/pax-in-de-media>.

In Soedan vond maandag 25 oktober een staatsgreep plaats. PAX ondersteunt lokale organisaties in het land dat afglijdt naar een burgeroorlog. Thirsa de Vries vertelde er twee keer over bij **VPRO-radio Bureau Buitenland**.

Op 11 november publiceerde PAX het nieuws over een belangrijke doorbraak in het proces tegen Lundin, een Zweeds energiebedrijf dat zich in de burgeroorlog in Soedan (1983-2005) schuldig maakte aan oorlogsmisdrijven en grove mensenrechtenschendingen. Naar aanleiding van PAX' **Unpaid Debt** onderzoek, kon de openbaar aanklager de rechtszaak aanspannen tegen deze oliegi-gigant. Egbert Wesselink, onderzoeker van het genoemde rapport, kwam veelvuldig in het nieuws, zoals op het **NOS-radio 1** **journaal** en in **de Volkskrant**. Vooral de buitenlandse pers wist PAX goed te vinden.

PAX is betrokken bij een grote campagne tegen autonome wapens, de zogenoemde killer robots (#stopkillerrobots). Begin maart 2022 komt de Nederlandse regering met een nieuw kabinetsstandpunt hierover. Zowel **de Volkskrant**, **het NRC** (ook een podcast), **NOS-radio 1** **journaal** als andere media lieten Daan Kayser aan het woord.

Trouw publiceerde een reportage over Hawija, de stad in Irak met een munitiefabriek die in 2015 door Nederland werd gebombardeerd. Hierbij vielen ruim 70 burgerslachtoffers. Jarenlang zweeg het kabinet over deze aanval. PAX publiceert regelmatig over de compensatie die uitblijft en de excuses van de Nederlandse regering die ontbreken. Eind november brachten **NRC** en het **NOS-journaal** een interview met de burgemeester van Hawija. Begin april verschijnt PAX' nieuwste rapport over Hawija.

In januari was PAX volop in het nieuws in binnen- en buitenland over Turkse drones die worden ingezet in de oorlog in Ethiopië. Wim Zwijnenburg ontdekte via satellietbeelden dat Turkije drones levert aan de Ethiopische regering, die opstandelingen in Tigray op deze manier het hoofd biedt. **De Volkskrant**, **de NOS-radio** en **televisiejournals** en **Trouw** lieten PAX aan het woord over dit belangrijke onderzoek. Vooral in de televisiejournals werd er volop over gepubliceerd.

Nieuwe straaljagers en nieuwe kern 13.000 kernwapens ter

Afgelopen 22 januari was een belangrijke datum. Op deze dag, ook wel de 'banniversary' genoemd, was het namelijk precies één jaar geleden dat het VN-Verdrag inzake het verbod op kernwapens officieel van kracht werd. Als belangrijke speler binnen de internationale campagne voor de afschaffing van kernwapens (ICAN) nam PAX actief deel aan de onderhandelingen die leidden tot dit belangrijke verdrag. Inmiddels zijn 59 landen officieel toegetreden.

Door: Alejandra Muñoz en Marlou van Campen

De dreiging van kernwapens blijft echter actueel, met nog steeds **ruim 13.000 kernwapens** die wereldwijd verspreid liggen. Met oplopende politieke spanningen, neemt deze dreiging alleen maar toe. En dat terwijl geen enkele overheid of instantie de acute en lange termijn gevolgen van een ter ontploffing gebrachte kernbom het hoofd zou kunnen bieden. Door de negen kernmachten worden nauwelijks stappen gezet naar échte ontwapening. Ondanks een algemene afname van de wereldwijde voorraad kernwapens, neemt het aantal gereedstaande kernkoppen juist weer toe. Ook blijven alle kernmachten hun nucleaire arsenalen voortdurend moderniseren, voor vele miljarden dollars.

We blijven ons actief inzetten om ervoor te zorgen dat Nederland zich bij dit verdrag aansluit en eindelijk betekenisvolle stappen zet naar een kernwapenvrije wereld. Zo demonstreerden we afgelopen september op de vliegbasis in Volkel, waar in naam van het 'nuclear sharing' beleid van de NAVO nog altijd zo'n twintig kernbommen liggen opgeslagen.

bommen in Volkel? wereld

Naar verwachting worden eind juni dit jaar de eerste **vier F35 straaljagers** in Volkel gestationeerd, die net als hun voorganger de F-16, met kernwapens worden uitgerust. De verouderde kernbommen worden zelfs vervangen door nieuwe modellen. Deze kunnen met **nog meer precisie** worden gebruikt. Het risico dat deze geavanceerde bommen zullen worden ingezet wordt hiermee groter, met rampzalige gevolgen. In haar regeerakkoord belooft het nieuwe kabinet binnen de bondgenootschappelijke verplichtingen te zullen bijdragen aan een kernwapenvrije wereld. Dat klinkt weinig ambitieus. PAX wil meer politieke steun in de Kamer en het nieuwe kabinet om te zorgen dat deze tekst ook leidt tot concrete stappen.

Afgelopen jaar kregen we gelukkig **goed nieuws** uit NAVO-landen Noorwegen en Duitsland. De nieuwe regeringen van beide landen beloofden de eerste vergadering over het VN-kernwapenverdrag bij te wonen, die dit jaar in Wenen zal plaatsvinden. Voor niet-lidstaten aan het verdrag is dit vaak een belangrijk opstapje richting ondertekening en ratificatie. Een door de SP-ingediende motie afgelopen november riep de Nederlandse regering op hetzelfde te doen. Deze werd helaas niet verworpen. Wél werd de motie gesteund door regeringspartijen D66 en de ChristenUnie. Dat deze partijen deze keer het verdrag sterker ondersteunen is een zeer welkome ontwikkeling.

Ook binnen de **financiële sector** zien we positieve ontwikkelingen. Al jaren probeert PAX banken en pensioenfondsen ertoe over te halen niet langer in kernwapenproducenten te investeren. Zeker de laatste jaren levert dat veel succes op. Naast het Nederlandse pensioenfonds ABP zetten nu ook veel pensioenfondsen in Europa en de Verenigde Staten kernwapenproducenten buiten de deur. In ons laatste rapport konden we maar liefst 101 financiële instellingen opnemen die op de goede weg zijn. ♦

Club van 100 tegen kernwapens

Len Munnik (1945):

"Ik zal altijd voor de vrede tekenen".

Thera (1939) en Susan (1969), Amsterdam

"Bij de grote demonstraties tegen kernwapens in de jaren tachtig liepen we samen mee. Nu, dertig jaar later, dreigen er weer nieuwe kernwapens naar Nederland te komen. Samen met PAX willen we ons hard maken voor een veiliger wereld, zonder de nieuwe en de nu al aanwezige B-61 bommen in Volkel."

De Club van 100 groeit!

We zoeken 100 mensen die €1000,- euro kunnen geven voor ons werk tegen kernwapens en vóór een kernwapenvrije wereld. Tot onze grote vreugde hebben zich al ruim 70 mensen aangemeld. Wij gaan door tot ook de Nederlandse regering kernwapens verbiedt. Dat kan alleen samen met jou.

Wat krijg je bij een gift van €1000,-?

- De zekerheid dat je direct bijdraagt aan onze strijd tegen kernwapens;
- Een bijzondere tekening (40 x 50 cm) van Len Munnik mét persoonlijke boodschap (winnaar Inktspotprijs 2020);
- Twee keer per jaar een (online) bijeenkomst over het werk van PAX;
- Een exclusief boekje over de geschiedenis en toekomst van het werk tegen kernwapens.

Doe mee! [Paxvoorvrede.nl/kernwapensweg](https://paxvoorvrede.nl/kernwapensweg)

Mensen moeten wapens de baas blijven

Op 22 februari bood PAX een petitie aan bij de Tweede Kamer. We roepen met de petitie op dat Nederland zich inzet voor een internationaal verdrag dat killer robots verbiedt en menselijke controle over autonome wapens garandeert. Directeur Anna Timmerman hield daarbij een toespraak over het belang van een verdrag op deze wapens. Ook spraken we met verschillende Kamerleden over dit onderwerp. Maar wat zijn autonome wapens eigenlijk en waarom willen we een verbod?

Door: Daan Kayser

Autonome wapens zijn wapensystemen die een doelwit detecteren en aanvallen zonder directe menselijke controle. Sensoren en software detecteren een doelwit en vallen deze aan. PAX wil dat deze wapens alleen met betekenisvolle menselijke controle gebruikt kunnen worden. Daarnaast wil PAX een verbod op in onze ogen fundamenteel onacceptabele autonome wapens. Dat zijn volledig autonome wapens, ook wel killer robots genoemd, die niet met betekenisvolle menselijke controle gebruikt kunnen worden. De gebruiker kan de effecten van een aanval daardoor niet voorspellen of

controleren, bijvoorbeeld doordat het systeem zelfstandig de missiedoelen kan aanpassen. Daarnaast pleit PAX om ethische redenen voor een verbod op autonome wapens die de mens als doelwit hebben.

Een voorbeeld van wapens met toenemende autonomie is de Israëliëse

Harop, een zogenaamde kamikazedrone. Deze kan voor langere tijd over vijandelijk gebied vliegen op zoek naar een vijandelijk radarsysteem. Eenmaal gedetecteerd valt hij dit

Het is ethisch onaanvaardbaar om beslissingen over leven en dood over te laten aan een machine

radarsysteem automatisch aan en explodeert erop. Een ander voorbeeld is de Turkse Harpy, een drone die mensen kan aanvallen door middel van

gezichtsherkenning. Volledige autonome wapens (killer robots) bestaan nog niet, maar dat is een kwestie van tijd. Daarom wil PAX zo snel mogelijk een nieuw verdrag.

Verschillende bezwaren'

De toenemende autonomie in wapensystemen roept verschillende bezwaren op. Ten eerste is het ethisch onaanvaardbaar om beslissingen over leven en dood over te laten aan een machine. Ten tweede zijn er juridische bezwaren. Het is bijvoorbeeld onduidelijk wie er verantwoordelijk is voor een schending van het oorlogsrecht in het geval van een volledig autonoom wapen. De gebruiker, de programmeur, of de robot? Daarnaast is het de vraag of deze wapens gebruikt kunnen worden in lijn met het oorlogsrecht. Ten derde maakt PAX zich zorgen over de internationale vrede en veiligheid. Op dit moment leiden de VS, Rusland, China, Israël, Turkije en Zuid-Korea de ontwikkeling van deze wapens. Als zij hier ongebreidelde mee doorgaan, kan dat leiden tot toenemende spanningen. Autonome wapens verlagen de drempel tot oorlogsvoering, waardoor landen eerder geneigd kunnen zijn te kiezen voor militaire in plaats van politieke oplossingen. Daarnaast zullen deze wapens breed verspreiden en makkelijker beschikbaar zijn voor een breed scala aan landen en niet-statelijke gewapende groepen.

Brede steun voor een verdrag

PAX is niet de enige voorstander van een verdrag over autonome wapens. Zo pleit het door de regering aangevraagd advies van de Adviesraad Internationale Vraagstukken en Commissie van Advies inzake Volkenrechtelijke Vraagstukken, voor een verdrag dat regulering en verboden combineert. In 2020 ondertekenden meer dan 170 Nederlandse wetenschappers een

open brief waarin ze waarschuwen voor deze wapens. In 2019 werd bijna unaniem de VVD-motie Koopmans aangenomen, en in 2021 publiceerde D66 een initiatiefnota, die beiden oproepen tot een internationaal verdrag. De VN secretaris-generaal António Guterres verklaarde meermaals dat dodelijke autonome wapens politiek onacceptabel en moreel verwerpelijk zijn en dat ze internationaal verboden moeten worden. Ook het Internationale Rode Kruis roept op tot een verdrag.

Een groot aantal landen ziet de noodzaak van regulering van autonome wapens en wil betekenisvolle menselijke controle over deze wapens behouden. Zo stellen zowel het Duitse en het Belgische regeerakkoord dat volledig autonome wapens verboden moeten worden. Daarnaast hebben ministers uit onder andere Finland, Noorwegen, Oostenrijk, en Zwitserland zich uitgesproken over de noodzaak van nieuwe regelgeving. Buiten Europa willen onder andere Brazilië, China, Mexico, de Filipijnen en Nieuw-Zeeland een nieuw verdrag.

Internationale discussie

Er wordt al sinds 2014 bij de VN Conventie over Conventionele Wapens (CCW) gepraat over dodelijke autonome wapensystemen. Het is duidelijk dat de meerderheid van staten betekenisvolle menselijke controle over het gebruik van geweld wil garanderen en wil werken aan concreet beleid om dit te waarborgen. Helaas leidde deze overeenstemming nog niet tot nieuwe regels. De CCW besluit op basis van consensus en militaire grootmachten als de VS en Rusland vertragen of blokkeren voornamelijk concrete stappen. Maar de technologische ontwikkelingen gaan razendsnel gaan en het is van groot belang dat een nieuw verdrag niet nog langer op zich laat wachten. Daarom moet Nederland zich inzetten om op een andere manier, eventueel buiten de CCW, zo snel mogelijk tot een oplossing te komen. Net als bij de verdragen tegen landmijnen en clusterprojectielen zou een verdrag uiteindelijk

ook buiten de CCW ontwikkeld kunnen worden.

En Nederland?

Het huidige Nederlandse regeringsbeleid stamt uit 2016, en stelt dat het bestaande oorlogsrecht afdoende is en er geen nieuwe regulering nodig is. Nederland vormt daarin een uitzondering. Het internationale debat en de technologische ontwikkelingen stonden de afgelopen zes jaar niet stil. We kijken dan ook reikhalzend uit naar een nieuwe positie van Nederland.

Wat doet PAX?

In 2011 schreef PAX voor het eerst over het onderwerp autonome wapens. Twee jaar later richtte PAX samen met een groep internationale ngo's de Campaign to Stop Killer Robots op. Inmiddels bestaat deze coalitie uit meer dan 170 ngo's uit 66 landen. Daarnaast neemt PAX sinds 2014 deel

De Turkse drone Harpy kan mensen al aanvallen op basis van gezichtsherkenning

aan de besprekingen bij de VN in Genève over dit onderwerp. Hier spreken wij met de vertegenwoordigers van verschillende landen, geven we presentaties en maken we statements. PAX focust hierbij vooral op samenwerking met Europese collega's. Zo spraken we eind 2021 in het Belgische parlement en werkten we met Noorse en Duitse collega's aan het versterken van de positie van beide landen. We zijn natuurlijk ook in Nederland actief. Vorig jaar gaven we bijvoorbeeld een presentatie bij de door de regering gevraagde adviescommissie. Daarnaast spraken we in de Tweede Kamer met verschillende politieke partijen over het belang van een nieuw verdrag. Ook spreken we met het Ministerie van Buitenlandse zaken en het Ministerie van Defensie, met als doel om Nederland sterker positie te laten innemen. PAX doet ook onderzoek naar nieuwe autonome wapentechnologieën, om daarmee onze politieke lobby te voeden met deskundige kennis. Zo hoopt PAX bij te dragen aan de totstandkoming van een nieuw verdrag over autonome wapens. Dat verdrag moet er snel komen, want de technologische ontwikkelingen staan niet stil. ♦

In de bezette gebieden is het altijd oorlog

PAX is altijd geïnteresseerd in andere organisaties die hetzelfde doel nastreven. Om elkaar te leren kennen, van elkaar te leren en wellicht ook samen te werken. SIVMO werkt aan een rechtvaardiger Israël door mensenrechtenorganisaties te steunen die zich op allerlei manieren inzetten voor het oplossen van het conflict tussen Palestina en Israël. Een kennismaking met Femke Roos, de voorzitter van SIVMO: "Ons beider uitgangspunt is mensenrechten die leiden naar vrede."

Door: Janneke Juffermans

Hoe hebben SIVMO en PAX elkaar leren kennen?

"Eind vorig jaar organiseerde PAX een bijeenkomst en daar werden we voor uitgenodigd. Onze penningmeester ging erheen, was enthousiast en later raakten Anna Timmerman (directeur PAX) en ik met elkaar in gesprek. We bleken heel erg op één lijn te zitten. Ons beider uitgangspunt is mensenrechten die leiden naar Vrede."

Leg eens uit?

"Wij vinden vrede ongeacht verschillen tussen mensen rond het verleden of religieuze achtergrond heel belangrijk. We zetten ons daarom in voor mensenrechtenorganisaties die opkomen voor de mensenrechten van de Palestijnen en Israëliërs. We willen er voor mensen

zijn en hen in vrede met elkaar laten leven en als SIVMO houden we ons het liefst zo min mogelijk bezig met politiek. In de eerste plaats zijn we er voor mensen die werken aan het bestaansrecht van de mens. Daarin kunnen PAX en wij elkaar heel goed vinden."

Wat voor groepen steunt SIVMO precies in Israël?

"Heel diverse groeperingen, zoals Rabbi's for Human Rights, een groep Rabbijnen die samenwerkt met Palestijnse organisaties en samen met hen bomen plant en onlangs werd aangevallen. Of Mossawa, een organisatie die de rechten van Palestijnen in Israël wil vergroten. Of Combatants for Peace, een organisatie van Israëliërs en Palestijnse ex-strijders

die niet meer willen vechten, maar samen vrede willen bewerkstelligen, en Active Stills, een organisatie van Israëliërs en internationale fotografen die met foto's bijdragen aan waarheidsvinding over het conflict."

U heeft zelf de holocaust overleefd en weet waar oorlog in kan uitmonden. Is dat wat u motiveert als voorzitter van SIVMO?

"Ik overleefde als klein peutertje van 2 Bergen-Belsen. Ik ging er met mijn ouders in en kwam er als wees vandaan, sterk verzwakt door TBC. Ik heb gedurende mijn hele leven, ik word dit jaar 80, me altijd het lot van mensen die het nodig hebben aangetrokken, daarom werd ik maatschappelijk werker. Ik ben vast door mijn verleden beïnvloed, maar misschien zit het ook wel in mijn genen. Acht jaar geleden werd ik voorzitter bij SIVMO. Ik vind dat je ieder conflict van twee kanten moet bekijken. Dat geldt ook voor het conflict tussen Israël en Palestina. Als je teruggaat in de geschiedenis dan begrijp je wat de wortels zijn van dit conflict en ook waarom Palestijnen niet in hun bestaan bedreigd mogen worden. Niemand overigens. Maar wat er nu in de bezette gebieden gebeurt is een bedreiging van burgers, een regelrechte oorlog." ♦

Qalandiya checkpoint en scheidingsmuur, Oostelijk Abu Dis, West Anna / Active Stills

Protest tegen het JNF bebossing-programma in Naqab, Jeruzalem, 30-1-2022 / Hiadi Motola Activestills.org

Op welke manier steunt PAX mensen in Oekraïne?

PAX heeft verschillende vredesprojecten in Oekraïne. Maar nu Rusland het land is binnengevallen en er hevig wordt gevochten, zijn alle partners van PAX de oorlog het hoofd aan het bieden en probeert PAX hen daarin zo goed mogelijk te ondersteunen.

PAX veroordeelt de inval van Rusland in alle toonaarden, roept Rusland op om alle militairen terug te trekken en bovendien om alle burgers te beschermen tegen excessief wapengeweld.

De invasie van Oekraïne is een ernstige schending van het internationaal recht. PAX benadrukt het belang van diplomatie als een politieke strategie om de oorlog te stoppen en heeft vanaf dag een oproepen tot onmiddellijke en zware sancties tegen Rusland vanwege de schending van het internationaal recht. PAX erkent het recht van Oekraïne om zich te verdedigen tegen deze brute inval, en roept de internationale gemeenschap op waakzaam te blijven op het risico van verdere escalatie.

Bescherm burgers tegen wapengeweld

PAX roept alle strijdende partijen op burgers te beschermen tegen controversieel wapengebruik.

- Geen explosieve wapens te gebruiken in bevolkte gebieden.
- Zowel de directe, als de indirecte effecten voor burgers in ogenschouw te nemen bij militaire operaties, inclusief de impact op het milieu.
- Geen antipersoonsmijnen te gebruiken; en Rusland om toe te treden tot het internationaal landmijnenverdrag.
- Geen clustermunities te gebruiken en toe te treden tot het internationaal verdrag over clustermunities.

PAX volgt het wapengebruik in Oekraïne en de effecten daarvan op de burgerbevolking op de voet. Daarnaast blijven wij partners in Oekraïne ondersteunen met aanwezigheid, hulp bij coördinatie van activiteiten, en financiële middelen die hen in staat stellen hun familie in veiligheid te brengen en lokale gemeenschappen te blijven ondersteunen.

Welke projecten lopen er in Oekraïne?

PAX is sinds begin 2014 actief in Oekraïne. Rusland annexeerde toen de Krim en stookte opstanden op in Donetsk en Loehansk, de hoofdsteden van twee oostelijke provincies van Oekraïne. Met gewapende steun vanuit Rusland riepen de opstandelingen twee onafhankelijke staten uit. Vanaf 2015 is PAX officieel gestart met een Oekraïne programma.

Tijdens de eerste missies werd vastgesteld dat de belangrijkste breuklijnen in de Oekraïense samenleving gevormd worden door verschillende idealen, politieke culturen, en visies voor de toekomst van het land en de manier waarop het bestuurd moet worden. Deze breuklijnen lopen dwars door gemeenschappen en zelfs families heen. De verdeeldheid heeft dus vooral; te maken met denkbeelden over politiek en samenleving.

Op basis van deze bevindingen werkt PAX aan het ontwikkelen en uitvoeren van programma's in verschillende richtingen met elk een eigen focus:

1. **Dialoog:** in de eerste plaats tussen Oekraïners. Hiertoe werden in de afgelopen jaren tientallen Oekraïners door het hele land opgeleid tot Peace Engineer, interne dialoogbegeleider, vooral in de meer oostelijk gelegen provincies.
2. **Sociaal contract:** bestuur en de verhouding tussen burgers en overheidsorganen, vooral op lokaal niveau.
3. **Leiderschap bij jeugd:** toekomstige generaties stimuleren het leven in hun gemeenschap zelf actief vorm te geven en met elkaar, met (lokale) autoriteiten en religieuze en maatschappelijk leiders in gesprek te gaan.
4. **Gender en conflict:** Het doel van dit onderzoeksproject was om de problemen die burgers als gevolg van gewapend conflict tegenkomen beter te begrijpen. Als gevolg van het onderzoek wordt speciale aandacht gegeven aan een gendergevoelige benadering tijdens de voorbereiding, uitwerking en uitvoering van de verschillende projecten.
5. **Monitoren** van de desastreuze gevolgen van het gebruik van explosieve wapens in bevolkte gebieden en van mogelijke milieuschade als gevolg van gevechten. ♦

Hoe gebeurt dat ondersteunen nu, tijdens de oorlog?

Cinta Depandt is projectleider Oekraïne:

“We hebben veel contact met partners en kijken naar wie waar is en wat mensen nodig hebben om te kunnen blijven functioneren. Een van onze partners, een psycholoog, is de grens over gevlucht naar Polen, ze wil daar andere vluchtelingen helpen. We kijken of we haar in contact kunnen brengen met organisaties die daar actief zijn. Sommige mensen hebben medicijnen nodig. We proberen de connectie tussen iedereen in stand te houden en mensen steunen ook elkaar, zo worden er tips gedeeld over hoe je mentaal gezond blijft in deze situatie. Wat vooral van belang is, is er te zijn, een luisterend oor te bieden zodat mensen even al hun zorgen kwijt kunnen aan iemand die ver weg van alle narigheid is. Sommige partners willen graag in gesprek met mensen in Rusland die ook tegen de oorlog zijn. Wij hebben contacten met Russische partners en maken deel uit van een netwerk van Oekraïense, Russische en Europese organisaties. In Rusland proberen mensen iets te doen om mensen te mobiliseren en ouders van soldaten te groeperen om te kijken wat ze kunnen doen. Dat is moeilijk; veel Russische activisten en journalisten moeten op dit moment het land ontvluchten. Het conflict strekt zich uit tot alle gebieden van de samenleving, inclusief het geloof. Een protestantse pastor stelde bijvoorbeeld zijn kerk open om vluchtelingen op te vangen, totdat de gemeenschap zelf moest vluchten. De kerk is inmiddels in vlammen opgegaan. Tegelijkertijd werden in een klein stadje in het Zuid-Westen twee Russisch-Orthodoxe kerkleiders betrapt die wapens voor de Russen in hun kerk verborgen hielden en op de weg markeringen aan brachten zodat Russische piloten wisten waar te landen. Er is veel wantrouwen tegenover onbekenden en saboteurs die met de bezetter heulen. Tegelijkertijd zien we ook indrukwekkend veel solidariteit, saamhorigheid en vastberadenheid.”

Hawija, 6 jaar na dato

De verwoestende werking van één bom

In de nacht van 2 op 3 juni 2015 voeren twee Nederlandse vliegtuigen een missie uit in het Iraakse luchtruim. De oorlog tegen terreurorganisatie ISIS is in volle gang. Het Nederlandse leger vliegt herhaaldelijk missies om ISIS-doelen vanuit de lucht te bestoken. Hiermee ondersteunt ze de door de VS geleide anti-ISIS coalitie, alsook Iraakse troepen en diverse milities op de grond. Zo ook deze nacht nadat de vliegtuigen opdracht hebben gekregen om een ISIS-bommenfabriek in de stad Hawija te vernietigen.

Door: Erin Bijl

Het loopt echter niet zoals verwacht: meteen na het lossen van de munitie merken de piloten dat er een veel grotere explosie plaatsvindt dan voorzien. In de fabriek ligt een groot aantal explosieven opgeslagen dat door de Nederlandse bom tot ontploffing wordt gebracht en zodoende een enorme secundaire explosie veroorzaakt.

Veel mensen hebben nachtmerries, paniekaanvallen en zijn soms suïcidaal

De impact is immens: het gebied waar de fabriek stond, is met de grond gelijk gemaakt en honderden huizen en gebouwen in een omtrek van enkele kilometers zijn verwoest of beschadigd. Daags na het bombardement verschijnen de eerste berichten dat er tussen de 70 en 150 doden zijn gevallen, waaronder veel burgers.

Nederland wil geen onderzoek

Het duurt tot eind 2019 voordat publiekelijk bekend wordt dat Nederland de aanval heeft uitgevoerd. Het blijkt daarmee verantwoordelijk voor een incident met een van de hoogste aantallen vermoede burger-slachtoffers in de gehele oorlog tegen ISIS. Veel blijft echter ook 4,5 jaar na dato nog onduidelijk. Zo weten we pas laat wanneer

en hoe het ministerie van Defensie van het aantal mogelijke burgerslachtoffers op de hoogte is gesteld. Ook wil Nederland geen plaatselijk onderzoek doen naar slachtoffers, omdat dit te onveilig zou zijn en jaren na de aanval te weinig informatie op zou leveren.

In 2021 besluiten PAX en partnerorganisaties Al-Ghad en Intimacies of Remote

Warfare daarom om te kijken wat wél mogelijk is qua onderzoek op de grond. Nu, ruim een jaar later, zijn we meerdere bezoeken aan Hawija en interviews met 119 slachtoffers en tientallen experts verder. We hebben gedetailleerd in kaart gebracht wat de impact van de luchtaanval op burgers is geweest en hebben daarbij verder gekeken dan doden en gewonden alleen. Want de gevolgen van één bom zijn langdurig en wijdverspreid.

Wassim kan nooit meer werken

Een aantal zaken komt duidelijk uit het onderzoek naar voren. Zo is er nauwelijks aandacht geweest voor de indirecte en langetermijneffecten van de aanval. Deze zijn echter immens en raken vele mensen. Zo was het gebied dat door de bom is verwoest het commerciële en economische hart van de stad. Tientallen mensen verloren in één klap al hun inkomsten: hun bedrijven en winkels lagen in puin, door de verwoesting was er geen werk meer, en meerdere families verloren naast hun vader, zoon of broer ook de kostwinner op wie de hele familie rekende. Een groot probleem in het huidige Hawija is dat kinderen en jongvolwassenen met hun opleiding zijn gestopt om slecht betaald werk te doen, zodat hun

families met moeite nog het hoofd boven water kunnen houden. Wassim bijvoorbeeld raakte dusdanig gewond door de explosie dat hij niet meer kan werken. Het is om die reden dat 'mijn zoon is gestopt met

school om te gaan werken en ons van een inkomen te voorzien.'

Een ander gevolg van de aanval is het grote aantal mensen dat hun huis is verloren. Velen zijn naar tentenkampen of verlaten gebouwen getrokken waar zij vaak in deplorabele omstandigheden moesten leven. Met name weduwen waren in zulke situaties vaak kwetsbaar voor seksuele uitbuiting of geweld. Ook trauma's zijn een groot en blijvend probleem. Veel mensen beschrijven in de maanden en soms zelfs jaren die volgden op de explosie last te hebben gehad van nachtmerries, paniekaanvallen en, in enkele gevallen, suïcidale neigingen.

'Dove familie'

Soms is de impact tastbaarder: tientallen mensen hebben brandwonden opgelopen, zijn armen en benen verloren, invalide geworden, of lijden aan gehoor- of gezichtsverlies. Amina vertelde ons: "We sliepen op het dak van ons huis toen de explosie dichtbij plaatsvond. Mijn zoons oren zijn beschadigd en hij hoort niet meer goed. Als ik hem roep, reageert hij niet. Zelf hoor ik mensen niet tenzij ze heel dicht bij me staan. We worden nu de 'dove familie' genoemd."

Het is daarnaast schokkend om te zien dat er inmiddels ruim zes jaar na dato maar weinig wederopbouw heeft plaatsgevonden. Collega's die naar Hawija zijn gereisd, beschrijven dat het getroffen gebied er nog altijd bij ligt alsof het

bombardement gisteren was. Veel van de verwoeste infrastructuur zoals wegen, elektriciteit en watervoorziening zijn niet of slechts ten dele gerepareerd. Medische voorzieningen zijn beperkt voorhanden. Van de vier miljoen euro die Nederland voor reconstructie ter beschikking heeft gesteld, is op de grond nog maar weinig te zien.

Excuses en compensatie

De mensen in Hawija voelen zich niet gezien of gehoord. Excuses heeft Nederland nooit aan de slachtoffers gemaakt, er zijn geen vertegenwoordigers van de regering naar Hawija afgereisd en mensen

hebben over het algemeen nooit hulp ontvangen. Vaak waren onze onderzoekers de eersten die naar de ervaringen en behoeften van de slachtoffers kwamen vragen. Dit was voor velen, onder wie Suhaila een

reden om mee te doen: "We hopen dat ons geluid de Nederlandse regering bereikt, zodat ze ons kunnen compenseren en ons kunnen helpen ons normale leven terug te krijgen." Hiermee benoemt ze een van de twee meest gehoorde eisen richting de Nederlandse overheid: Mensen willen dat Nederland excuses aanbiedt en voor directe financiële compensatie zorgt. Dat laatste voorkomt dat hulpgeboden door corruptie of dure tussenorganisaties niet bij de juiste mensen terechtkomen. En die hebben het nog steeds hard nodig. ♦

Mijn zoon is gestopt met school om te gaan werken en ons van een inkomen te voorzien

PAX zal samen met onderzoekspartners Al-Ghad League for Woman and Child Care en het Intimacies of Remote Warfare-programma van de Universiteit Utrecht een rapport uitbrengen met daarin de bevindingen van het onderzoek naar burgerleed in Hawija. De verwachte publicatiedatum is begin april 2022. Bent u ondertussen nieuwsgierig geworden naar meer? PAX maakt met het Center for Civilians in Conflict ook een podcastserie: de Civilian Protection Podcast. Onze februari-aflevering gaat over Hawija en de impact van de Nederlandse luchtaanval in 2015. U vindt deze serie op Spotify, Apple Podcasts of <https://protectionofcivilians.org/podcast/5-reverberating-effects-the-aftermath-of-hawija/>.

Activisten die met gevaar voor eigen leven aan vrede werken

We kunnen niet anders

Anna Timmerman is twee jaar aan de slag als directeur van PAX. Een tijd waarin ze onder andere werd geconfronteerd met de coronacrisis en financiële uitdagingen. Toch is haar motivatie om aan vrede te werken onverminderd groot. "Er is niets mis met digitaal activisme"

Door: Janneke Juffermans

We spreken Anna als Oekraïne net is binnengevallen. We zitten op dag 5 van de oorlog, op het punt waarop Rusland als reactie op Westerse sancties heeft gedreigd met kernwapens, er een 64 kilometer lange kolonne op weg is naar Kyiv en het Oekraïense volk zich dapper heeft geweed, onder solidariteit van een heel groot deel van de wereld.

Wat zie jij gebeuren rond deze oorlog?

"We zien dat de oorlog steeds dodelijker en gewelddadiger wordt. Dat verbaast ons niet. We weten waar Rusland toe in staat is. We zagen het in Syrië waar Rusland burgerdoelen aanviel met veel vluchtelingen en burgerslachtoffers als gevolg. Het was geen vergissing, maar deel van een strategie. Ook nu zien we de inzet van clustermunitie en explosieve wapens in bevolkte gebieden met als resultaat kapotgeschoten scholen, flatgebouwen en ziekenhuizen."

Gelukkig staan wereldwijd mensen op en spreken zich uit. We blijven onze partners en vrienden daar ondersteunen. Onderschat ook niet de kracht van solidariteit en van actieve burgers die zich inzetten voor vrede. Dat geeft mensen in Oekraïne moed en hoop. Dat bevestigen zij ons keer op keer.

Waarom is die solidariteit zo belangrijk?

"Op reis zeggen partners uit conflictgebieden tegen mij: bid voor ons, denk aan ons, vertel ons verhaal. Petities tekenen bijvoorbeeld, daar hebben

partners echt iets aan. Zo voelen mensen in conflictgebieden dat wij hen niet vergeten. Dat geeft moed en maakt het dragelijk om hun strijd voort te zetten. Dat zie je nu ook in Oekraïne."

Je hebt pas recent partners kunnen bezoeken sinds je directeur bent. Toen je aantrad brak de coronapandemie uit. Hoe is dat gegaan?

"Op 6 januari 2020 begon ik bij PAX en had er heel veel zin in. Ik wil verschil maken voor mensen die in de meest moeilijke situaties zitten, in een oorlog of een dreigende oorlog of een post-conflictsituatie. Hen helpen hun werk zo goed mogelijk te doen. Toen ik begon dacht ik: we zitten in 15 landen, ik wil partners bezoeken de komende jaren. Maar op 12 maart begon de eerste lockdown, alle contacten vonden plaats via een scherm."

Hoe ben je met uitdaging omgegaan?

We zochten creatieve oplossingen. Zoals de serie 'bellen met partners' waarin we met partners onder andere de pandemie bespraken. Zo konden mensen in Nederland ook verbinding voelen met mensen in Soedan, bijvoorbeeld. Onze jaarlijks terugkerende vredesweek werd hybride uitgevoerd. Toch waren ontmoetingen online soms ook lastig. Ik miste de sfeer, het echte contact dat je maakt als je elkaar ontmoet. Aan het eind van 2021 dacht ik: volgens mij blijft Covid, moeten we ermee leren omgaan. Ik kan er niet voor partners zijn als ik ze nooit heb bezocht. Dus in november 2021 ging ik naar Juba in Zuid-Soedan

en afgelopen januari naar Irak. Dat was heel inspirerend. Eindelijk snapte ik beter hoe hun dagelijkse realiteit eruit ziet. Welke sporen de oorlog en het geweld in het land hebben nagelaten en hoe de infrastructuur daardoor beïnvloed is. Dat allemaal kon ik nu zelf zien en ook de veerkracht van mensen. Hun motivatie om ondanks hun trauma's hun situatie en die van hun landgenoten te verbeteren.

Hoe bedoel je?

"Wij geloven dat vrede mogelijk is,' zeggen we bij PAX. Dat kan zoetsappig klinken. Maar als je mensen ontmoet die pas kortgeleden een lange periode van oorlog en geweld hebben afgesloten en onzeker zijn over of het terugkomt of niet, krijgen die woorden veel meer betekenis. Zo zag ik jongeren in Irak bouwen aan een nieuwe samenleving. Deze jongeren van verschillende religies, etniciteit en taal organiseren ontmoetingen en gaan met elkaar in gesprek. Ze realiseren zich dat er veel is dat hen bindt. Ze vinden ook veel inspiratie in hun geloof. Soms vinden die ontmoetingen plaats met gevaar voor eigen leven. In Irak zijn demonstraties hardgrondig neergeslagen en activisten vermoord. In Zuid-Soedan zijn veel wapens in omloop waardoor lokale conflicten gemakkelijker escaleren. Ik ontmoette mensen die – met gevaar voor hun eigen leven – dit geweld proberen te stoppen. Door bijvoorbeeld met steun van kerkelijke leiders naar een ander dorp of gemeenschap te gaan en te praten. We kunnen niet anders dan deze mensen steunen in hun stappen naar een nieuw soort samenleving."

dan hen steunen

Wat zijn je ambities?

“PAX begon in 2021 aan nieuw plan voor de komende 5 jaar. Het heet ‘empowering people building peace’. In internationaal verband betekent dit dat we kijken hoe we mensen kunnen ondersteunen die aan vrede bouwen. Samen met mensen in Nederland kijken we hoe we vorm kunnen geven aan onze solidariteit met hen. We willen heel graag dat het draagvlak voor vrede in Nederland blijft groeien. Ik liep als klein meisje al mee in de demonstraties tegen kernwapens. Die vredesbeweging kan ertoe leiden dat mensen overal geloven dat vrede mogelijk is en in actie komen.”

Hoe gaat het dan met de vredesbeweging?

“PAX heeft een mooie en trouwe achterban van mensen die vaak al jaren actief zijn in het vredeswerk. Maar we moeten ook de slag slaan naar nieuwe generaties, naar jongeren. Mensen leven makkelijk in hun eigen bubbel via social media en missen belangrijke informatie. Toch is er in Nederland heel veel activisme en zijn er mogelijkheden voor PAX om daarbij aan te sluiten. Het klimaat bijvoorbeeld heeft een directe relatie met conflict, door klimaatverandering ontstaan nieuwe oorlogen en die oorlogen hebben op hun beurt weer invloed op het klimaat. Veel jongeren maken zich daar zorgen om.

Een mooi voorbeeld waarbij we activisten in (post)conflictgebieden en mensen in Nederland verbinden, is tijdens de Vredesweek. We zijn nu al druk bezig die ook dit jaar weer te ontwikkelen. Heel bijzonder om te zien dat dat nu rond Oekraïne wereldwijd vanzelf gebeurt. Nogmaals, dat is echt heel belangrijk voor mensen daar!” ♦

Wij steunen PAX

Naam: Emmanuel Gerritsen (1957) en Vera Lenglet (1959)
Betrokken bij PAX: **via de PAX Christi voettochten, waar ze elkaar hebben leren kennen**

Emmanuel is de zoon van Henk Gerritsen (1926) en Daniëlle Tissandier (1933), die elkaar ook via de PAX Christi voettochten hebben leren kennen.

boswandeling waarbij we kerstliedjes zongen; en daarna erwtensoep aten. Op mijn 16e ontmoette ik Emmanuel bij de Pax Christi voettochten in den Bosch. Mijn ouders gaven ons sociale waarden en idealen mee. Altruïsme, goed doen voor een ander, duidelijke normen. Mooi, maar dat gaf het leven ook wel zwaarte. Misschien ben ik daarom net als mijn vader huisarts geworden.”

Emmanuel: “Ik kom uit een gezin met zes kinderen. Mijn moeder komt uit Frankrijk, mijn vader uit Arnhem. Als tiener zag hij tijdens de slag om Arnhem de bommen neerkomen op huizen in de buurt. Na de oorlog werd Pax Christi opgericht. Jongeren uit Frankrijk en Duitsland wilden verzoening en vrede. Bij een internationale

voettocht bij Le Puy ontmoetten mijn ouders elkaar. Ze zijn getrouwd in 1955 en nog steeds ‘samen onderweg’, na 66 jaar huwelijk.”

Emmanuel: “De eerste Pax voettocht was een openbaring voor me. Dat er ruimte was om met elkaar te praten over gevoelens, wat er in je omgving, wat je belangrijk vond. Later zocht ik dat ook in mijn beroep. Na een jaar weg- en waterbouwkunde stapte ik over naar theologie; ook bruggen bouwen! Ik wilde van betekenis zijn voor andere mensen. Nu werk ik als pastor bij de zusters van Onze Lieve Vrouw van Amersfoort. Heel bijzonder werk; ook verrassend hoe iedere zuster op haar eigen manier in het geloof staat, van traditioneel tot kritisch en feministisch.”

Vera: “Bij de voettochten ontdekte je jezelf, je idealen, wat je belangrijk vond in het leven. Het was een soort initiatierite. Emmanuel en ik zaten in hetzelfde kapittel (groep). Na ‘De Pax’ kregen we verkering, de eerste kus was op station Utrecht.”

Henk en Daniëlle: “We zijn altijd betrokken gebleven bij Pax Christi. Ook hier in Frankrijk. Vrede is zo belangrijk! Daarvoor moeten mensen elkaar leren kennen, over alle grenzen heen. Nu zijn hier een pastoor en een dominee die weer een Pax Christi groep willen starten. Wij zijn 95 en 89 jaar. We kunnen niet meer meedoen, maar we zijn blij dat het doorgaat.”

Vera: “Ik was ook betrokken bij Vrouwen voor Vrede in Nijmegen. We verdiepten ons in kernenergie en kernwapens. We gaven voorlichting op scholen, gingen demonstreren in Bonn, Den Haag en Amsterdam.

Tijdens onze studie hadden we het speelse idee om twee flats te huren in de Bijlmer ofzo. En dan zou ik in één flat medische zorg en Emmanuel in de naastliggende flat geestelijke zorg verlenen. Uiteindelijk zijn we op verschillende plekken in Nijmegen

Je doet het ook voor jezelf, het geeft betekenis

Vera: “Ik kom uit een warm katholiek gezin, met mooie tradities rond de kerkelijke feesten. Zo maakten we voor Kerstmis in het donker een

aan het werk gegaan. Maar we hebben een gemeenschappelijk doel: aandacht en zorg voor de ander, als pastor en als huisarts. Natuurlijk doe je het ook voor jezelf, het geeft betekenis.

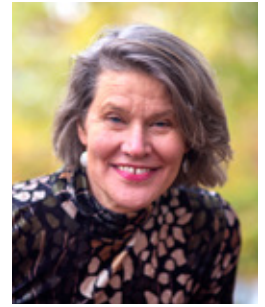
Emmanuel: "We hebben veel geluk gehad in ons leven. Dat we onszelf konden ontplooien, dat we vier gezonde kinderen hebben gekregen. Zij hebben niets meer met de kerk als instituut, maar ze geloven wel in rechtvaardigheid en verbinding."

Vera: "We werden op het idee gebracht om een ruime gift voor PAX te doen door de actie van de Club van 100. Onze gift van €1000,- is voor het algemene PAX-werk: het internationaal zoeken naar verbinding en vrede. PAX doet zinnig werk in bescheidenheid. Fundamenteel en opbouwend voor de toekomst. Mensen opleiden hoe met conflicten om te gaan. En groepen helpen en ondersteunen. Wij steunen PAX vanuit ons hart." ♦

De eerste Pax Christi voettocht was een openbaring voor me. Dat er ruimte was om te praten over gevoelens

Daniëlle Tissandier en Henk Gerritsen

Heeft u ook een verhaal dat u wilt delen? Fijn om u te spreken!
vancampen@paxvoorvrede.nl
06-48 98 14 91.

Doe mee en steun PAX. Samen kunnen we ervoor zorgen dat het werken aan wereldvrede doorgaat.
<https://paxvoorvrede.nl/steun-pax>

Banknummer voor donaties:
NL03 TRIO 0390 5150 00

Club van 100 met...

Bea en Jogchum Kooi

Bea (1944) en Jogchum Kooi (1945), Hilversum

Bea en Jogchum: "We doen veel samen. Opgegroeid in het noorden van het land verhuisden we in 1970 naar groeistad Purmerend, overloopgemeente van Amsterdam. Purmerend kreeg bewoners uit alle streken van Nederland. Ieder met eerder opgedane ervaringen.

Daar leerden we veel organisaties kennen, met name op het gebied van mensenrechten, milieu en natuur. Ik (Jogchum) werd als vrijwilliger actief bij Amnesty International, Bea bij vluchtelingenwerk. Via vrienden waren we betrokken bij het vredeswerk van IKV. We gingen met onze kinderen naar de grote demonstraties in Amsterdam en Den Haag. In 1985 sloten we ons aan bij het vervolg: Tribunaal voor Vrede. Het Tribunaal werd onze eerste ervaring met rechtbanken.

Via de milieuorganisaties hoorden we over het proces dat Urgenda aan wilde spannen tegen de overheid, omdat de overheid zich niet voldoende inzetten om de klimaatdoelen van het Parijsakkoord te halen. Wij werden mede-eisers en belandden opnieuw in de rechtszaal. Als uitvloeisel van het Urgendaproces ontstond de beweging "Grootouders voor het Klimaat" waar wij ons 5 jaar geleden bij hebben aangesloten. Als grootouders vertellen we de jongeren dat zij er niet alleen voor staan.

Klimaat en Vrede, twee zaken die elkaar soms raken. Van de opstand in Syrië wordt gezegd dat dat als een klimaatprotest begon.

We zijn nu nog gezond en hopen nog een tijdje door te kunnen gaan. We kregen twee keer de Nobelprijs voor de Vrede. Eerst als lid van Amnesty, later waren we betrokken bij ICAN, The international Campaign to Abolish Nuclear Weapons, via PAX.

Vanwege de coronacrisis annuleerden wij onze geplande vakanties. Het geld dat we bespaarden maakte het verzoek van PAX erg eenvoudig. Zo kwamen we bij de "Club van 100" terecht. Van onze steun kan PAX verzekerd zijn." ♦

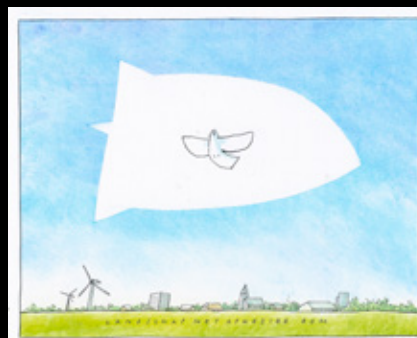
100 bijzondere gevers

PAX is eind vorig jaar gestart met de PAX Club van 100. Daarmee zoeken we 100 mensen die bereid zijn 1.000 euro te geven voor ons werk tegen kernwapens. Binnen korte tijd meldden meer dan 70 mensen zich aan. Len Munnik maakt voor alle leden van de PAX Club van 100 een

persoonlijk ondertekende zeefdruk van zijn werk 'Landschap met afwezige bom'.

We willen de PAX Club van 100 compleet maken. Elk lid krijgt:

- de zekerheid dat de gift direct bijdraagt aan ons anti-kernwapenprogramma;
- een bijzondere tekening van Len Munnik mét persoonlijke boodschap;
- twee keer per jaar een (online) bijeenkomst over het PAX-werk
- Exclusief PAX Club van 100-boekje over de geschiedenis en toekomst van werk tegen kernwapens

Doe je mee? Alle informatie: paxvoorvrede.nl/kernwapensweg